

taplar ülkeye Hindistan, Pakistan ve Türkiye yoluyla ulaştırılmaktadır. Müslüman Kazaklar'ın yönetimde üst seviyede görev almaları için bazı faaliyetler sürdürülmektedir. Moğolistan Müslümanları Derneği 2013'te ülkede 120.000 Kazak ve 30.000 Hoton asıllı müslümanın yaşadığını, kırk cami ile on müslüman öğrenci merkezi bulunduğunu ve yaklaşık 3000 öğrencisi olduğunu belirtir. Ulan Batur şehir konseyinde müslümanlar da temsil edilmektedir. Camiler ve İslâm merkezleri Kazakistan, Türkiye, Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerindeki dinî gruplardan malî destek almaktadır. 2010'da Konya Dost Eli Derneği tarafından Ulan Batur'da Hz. Ömer Camii ve İslâm Kültür Merkezi yapıldı. 2013'te Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın da (TİKA) katkılarıyla inşa edilen Ulan Batur Hz. Osman Camii ve İslâm Kültür Merkezi, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından hizmete açıldı. Ülkedeki müslümanların toplam nüfus içindeki oranı hakkında verilen rakamlar % 4-5,39 arasında değişmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

G. G. S. Murphy, *Soviet Mongolia: A Study of the Oldest Political Satellite*, Berkeley-Los Angeles 1966, s. 76-89; S. Dars, *Mongolie*, Paris 1979, s. 86-183; L. Lörincz, *Histoire de la Mongole des origines à nos jours*, Budapest 1984, s. 206-281; R. Rahul, *Afghanistan, Mongolia and USSR*, New Delhi 1987, s. 51-72; *Mongolia Today* (ed. Shirin Akiner), London 1991, s. 48-72; R. Caratini, *Dictionnaire des nationalités et des minorités de l'ex-U.R.S.S.*, Paris 1992, s. 147-150; Tuncer Gülsenoy, *Orta Asya'dan Kırm'a (Moğolistan, Kırm, Gagavuzistan, Pakistan Gezi Notları)*, Kayseri 1994, s. 24-74; *Moğolistan Ülke Profili* (haz. Elif Çakır), İstanbul 1997, s. 5-24; *Mongolia in 21st Century: Society, Culture and International Relations* (ed. K. Warikoo), New Delhi 2007, tür.yer.; *The History of Mongolia III: The Qing Period-Twentieth-Century* (ed. D. Sneath - C. Kaplonski), Folkstone 2010, s. 917-1026; *Change in Democratic Mongolia: Social Relations, Health, Mobile Pastoralism, and Mining* (ed. J. B. Dierkes), Leiden-Boston 2012, s. 1-16, 297-305; R. A. Rupen, "Mongolian Nationalism", *As.Af.*, XLV/2 (1958), s. 155-178; Ch. Bawden, "Mongolia Re-Visited", *a.e.*, XLVII/2 (1960), s. 127-140; a.mf., "Mongolian Review", *a.e.*, LIV/1 (1967), s. 44-50; O. Lattimore, "Mongolia Revisited", *a.e.*, XLIX/3-4 (1962), s. 289-295; G. de Bouteiller, "Çin-Sovyet Anlaşmazlığında Moğolistan" (trc. Ahmet Onur), *Stratejik Etüdler Bülteni*, XV/74, Ankara 1981, s. 62-75; T. Ginsburg, "Political Reform in Mongolia Between Russia and China", *Asian Survey*, XXXV/5, Berkeley 1995, s. 459-471; Larry W. Moses, "Mongolian People's Republic", *Encyclopedia of Asian History*, New York 1988, III, 33-36; Maulvi al-Haq, "Mongols", *Encyclopaedia of the World Muslims* (ed. N. Kr. Singh - A. M. Khan), Delhi 2001, III, 1026-1032; Will Myer, "Islam- Mongolia", *Encyclopedia of Modern Asia*, New York 2002, III, 164-166.

MONTEIL, Vincent Mansour

(1913-2005)

Fransız şarkiyatçısı.

27 Mayıs 1913 tarihinde Paris'te doğdu. Afrika kıtasının sömürgeleştirilmesi sürecinde idarî görevler yapan Monteil ailesine mensuptur. Subay ve aynı zamanda seyahatçi olan amcası Louis Parfait ile şarkiyata meraklı babası Charles Monteil'den ve ünlü şarkiyatçı Louis Massignon'dan oldukça etkilendi. Babası, Saint Cyr askerî okulundan mezun olan Vincent'a Afrika sevgisini aşılamış ve 1938 yılında onu dostu Louis Massignon ile tanıştırmıştır. Vincent aynı yıl ilk görev yeri olan Fas'a yerli ahali işlerinden sorumlu subay olarak tayin edildi. 1943'te Birleşmiş Milletler barış gücü görevlisi olarak II. Dünya savaşlarının en kapsamlısının geçtiği Tunus'a ve 1948'de Filistin topraklarında kurulmakta olan İsrail Devleti'nin Araplar'la yaptığı savaş ortamında Kudüs'e gönderildi. Şubat 1950 - Mayıs 1952 arasında Tahran'da ve Trablusgarp'ta askerî ataşelik görevinde bulundu. Uzakdoğu'ya olan merakı onu Kore ve Vietnam savaşlarında görev almaya sevketti, bu vesileyle civardaki ülkeleri gezdi. 1954'te Cezayir'e askerî özel kalem müdürü sıfatıyla tayin edildiyse de asıl görevi müslümanlarla ilişkileri düzenlemektir. Cezayirli'lerle yapılan haksızlıkları sona erdirmek için girişimlerde bulunmasına rağmen istediği başarıyı elde edemeyince bu görevini bıraktı.

Kendini daha çok ilmi araştırmalara vermeye çalışan Vincent Monteil, Lübnan'ın Bikfeyâ şehrinde mevcut Modern Arapça Öğretim Merkezi'nde şarkiyatçı Jacques Berque'in yerine müdürlüğe getirildi ve modern Arap dilini öğrenme imkânı buldu. *L'arabe moderne* adlı kitabı bu konuda önemli bir başlangıçtır. Daha sonra yirmi beş yıllık (1934-1959) askerî görevin ardından emekliye ayrıldı. İlimle meşgul olmaya, araştırma yapmaya ve ders vermeye başladı. Afrika sevgisi onu Fransızlar'ın sömürgesi Senegal'in başşehri Dakar'da yaşamaya yöneltti. 1959-1968 yıllarında bugünkü adıyla Cheikh Anta Diop Üniversitesi'nde Edebiyat ve İnsan Bilimleri Fakültesi'nin Arap Dili Bölümü'nde ve Dakar'daki Siyah Afrika Fransız Enstitüsü'nün İslâm Bölümü'nde müdür ve hoca olarak görev yaptı. Daha sonra Siyah Afrika Temel Enstitüsü adını alan kurumun müdürlüğüne getirildi. İslâm Bilimleri Laboratuvarı'nı kurarak ülkedeki 1400 kadar yazmanın muhafaza edilmesini sağladı.

Dakar'daki hayatı üniversitedeki dersleri, söz konusu enstitüdeki müdürlüğü ve özellikle Kuzey Afrika (Beyaz Afrika) ile Batı Afrika (Siyah Afrika), Fransızca konuşan Afrikalılar'la İngilizce konuşan Afrikalılar, müslüman Afrikalılar'la hıristiyan Afrikalılar arasında köprü vazifesi yapmakla geçti. Batı Afrika'da bugün her biri bağımsız devlet olan Mali, Fildişi Sahili, Moritanya, Gana ve Nijerya gibi ülkeleri gezdi. Her yaz Moritanya'ya geçerek çölde dolaşmayı âdet haline getirmişti. Doğrudan Afrikalılar'ı ilgilendiren ve genelde radyodan yayımlanan serbest tartışma programları düzenledi.

Monteil'in hayatında daha sonra Uzakdoğu görevi dönemi başladı. 1969-1971 yıllarında Endonezya'daki (Cakarta) Fransız Büyükelçiliği'nde kültür müşavirliğine tayin edildi. Tamamen İslâm coğrafyası içinde yer alan Kuzey ve Batı Afrika sömürgelerini, İran'ı ve Lübnan'ı oralarda yaşayarak tanıdı. Daha sonra müslüman Malay ırkının yaşadığı bir bölgede bulunduğu süre içinde *Indonésie* adlı kitabını yazdı. Doksan iki yıllık ömrünün çocukluk ve gençlik yılları hariç büyük bir bölümünü Fransa dışında geçiren Monteil nihayet 1973'te Paris'e yerleşti. Paris VIII Üniversitesi'nde Arap medeniyeti ve İslâm bilimi dersleri verdi. Çoğunluğu müslüman olmak üzere karşılaştığı bütün insanların inançlarına saygı duydu. 1977'de Moritanya'nın başşehri Nuakşot'ta müslüman olduğunu açıkladı ve Mansûr adını aldı. Artık bu kimlikle tanınmaya başladı. Onun Moritanya'da ihtida etmesi büyük sevinç gösterileriyle karşılandı. İslâm'a karşı sevgisinin uzun yıllar önce başladığını bizzat kendisi söyledi.

Vincent Mansour Monteil, İslâm'ı kitaplar yanında müslümanların arasında yaşayarak öğrendi. Onun amacı Louis Massignon, René Guénon ve Henry E. Corbin gibi İslâm'ın tasavvuf yönüne ağırlık veren bir şarkiyatçı olmaktan çok sıradan müslüman toplumları incelemek, onların bilim, sanat, edebiyat, dil ve medeniyet tarihine katkılarını tesbit etmektir. Bunu gerçekleştirmek için İslâm medeniyetinin en değerli eserlerini tarafsız ve Batılı okuyucuların anlayabileceği şekilde notlarla zenginleştirip yayımlamaya çalıştı. Onun hayatında âmâ şair Ebû'l-Alâ el-Maarrî, Ebû Nuvâs, Ömer Hayyâm, Hâfız-ı Şîrâzî, Bîrûnî, İbn Haldûn gibi önemli isimlerle modern dönemin ünlü şahsiyetlerinden İranlı şair Sâdik Hidâyet, T. E. Lawrence ve hocası Massignon'un önemli bir yeri vardı ve bizzat bu şahsiyetleri kitaplarına

konu edinmişti. Ayrıca ilmi eserleri yanında büyük halk kitlelerine hitap edebilen bir yazar olarak Kuzey ve Batı Afrika tarihi, Arap, Fars, Türk, Zenci ve Malay dilleriyle toplumları hakkında çok sayıda eser kaleme aldı. Son on yılını yatağa mahkûm bir halde geçiren Vincent Mansour Monteil 27 Şubat 2005 tarihinde vefat etti. 1995'te Jacques Berque'in ve 2004'te Maxime Rodinson'un ölümünün ardından Fransızlar'ın eski kuşak şarkiyatçılarından hayatta kalan son temsilcinin de vefatıyla XX. yüzyıla damgasını vuran bu insanların dönemi kapanmış oldu.

Eserleri. Telif. 1. Un écrivain persan du demi-siècle: Adeq Hedayat (Tahran 1952). **2. Essai sur l'Islam en U.R.S.S.** (Paris 1953). **3. Les musulmans soviétiques** (Paris 1957, 1982). Mete Çamdere'li tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (*Sovyet Müslümanları*, İstanbul 1992). **4. Les arabes** (Paris 1957, 1964). Yazar bu çalışmasında günümüz Arap ülkelerinden Suudi Arabistan, Filistin, Mısır, Sudan, Libya, Tunus, Cezayir, Fas ve Moritanya'yı incelemektedir. **5. Les officiers** (Paris 1959). **6. Louis Massignon, parole donnée** (Paris 1962, 1970, 1983). Massignon hakkında uzun bir girişle birlikte onun otuz bir makale, yazı ve konferansını ihtiva eder. **7. l'Islam** (Paris 1963). **8. Le monde musulman** (Paris 1963, 1972). Arap, Türk, İran-Hint, Malay ve Siyah Afrika'dan olmak üzere beş renkteki müslümanların yaşayış tarzlarının ele alındığı eser çok sayıda fotoğrafla zenginleştirilmiş, yazarın hayatı boyunca edindiği bilgi ve gözlemlerini aktardığı son derece önemli bir çalışmadır. **9. l'Islam noir** (Paris 1964, 1971, 1980). Afrika üzerine yapılan araştırmalar için önemli bir dönüm noktası olup İzzet Tanju eseri *Afrika'da İslam* adıyla kısmen Türkçe'ye çevirmiştir (İstanbul 1992). **10. Soldat de fortune** (Paris 1966). Yazar bu eserinde hem ailesi içinde hem de yaşamı boyunca çeşitli ülkelerde edindiği bilgi ve tecrübeleri hakkında bilgi verir. **11. Petite planète: Maroc** (Paris 1966). **12. Indonésie** (Paris 1970, 1972). **13. l'Iran** (Paris 1972). **14. Clefs pour la pensée arabe** (Paris 1974; *La pensée arabe*, Paris 1977, 1987). **15. Dossier secret sur Israël: Le terrorisme** (Paris 1978). İsrail'in Araplar'a karşı izlediği politikaları sert bir şekilde kınayan eseri Ergun Göze *İsrail'in Gizli Dosyası: Terörizm* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (İstanbul 1995). **16. Lawrence d'Arabie: le lévrier fatal 1888-1935** (Paris 1987). **17. Louis Massignon 1883-**

1962 (Paris 1987). **18. Aux cinq couleurs de l'Islam** (Paris 1989). Eserde yazarın 1946-1979 yıllarında yayımladığı on bir makalesi bir araya getirilmiştir.

Tercüme. 1. Le persan contemporaine (Paris 1955). Eserin birinci bölümü Farsça on dört ayrı metnin tercümesini ve Latin harfleriyle okunuşunu, ikinci bölümü Farsça-Fransızca bir sözlüğü içerir. **2. Antologie bilingue de la littérature arabe contemporaine.** Çeşitli Arap ülkelerinin önde gelen edebiyatçılarından seçilen metinler Arapça orijinaleri ve Fransızca tercümeleriyle birlikte yayımlanmıştır (Beirut 1961). **3. Al-Muqaddima: Discours sur l'histoire universelle d'Ibn Khaldûn** (I-III, Beirut 1967-68). İbn Haldûn'a ait eserin halen Fransa'da bulunan yegâne tercümesi olan bu eser altı yılda tamamlanmıştır. **4. Abû'l-'Alâ' Ma'arrî (973-1057). L'épître du pardon.** Maarri'nin *Risâletü'l-ğufrân*'ının çevirisidir (Paris 1984). **5. Hâfez (1325-1390).** Hâfiz-ı Şîrâzi divanından aşk, âşık ve sevgili temalarında seçme şiirlerle Fransızca'ya çevirilerini içerir (Paris 1989). **6. Bîrûnî (973-1050).** Bîrûnî'nin *Tahkîku Mâ li'l-Hind* adlı kitabından seçilen metinlerin tercümesidir (Arles 1996). Monteil bunların yanında Ebû Nüvâs (*Abû-Nüvâs le vin, le vent, la vie* |Paris 1979|) ve Ömer Hayyâm'ın şiirlerinden de tercümelemeler yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Neçib el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1980, II, 327-328; W. Myer, *Islam and Colonialism: Western Perspectives on Soviet Asia*, London 2002, s. 105-109; Ahmet Kavas, "Şarkiyatçılığı Askerliğe Tercih Eden Fransız Mühtedi: Vincent Mansour Monteil", *Oryantalistlerin Gözüyle İslâm* (ed. Ahmet Yücel), İstanbul 2003, s. 333-375; a.mlf., "Vincent Mansour Monteil Vefat Etti", *AÜİFD*, XLVI/1 (2005), s. 231-238; J.-L. Triaud, "Monteil Vincent", *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (ed. F. Pouillon), Paris 2008, s. 697-699.

ÖMER İSHAKOĞLU

MUAHEZE

(المؤاخذة)

Cenâb-ı Hakk'ın kişiyi hatası ya da günahı sebebiyle kınaması veya cezalandırması anlamında bir Kur'an terimi.

Sözlükte "bir şeyi almak, tutmak, yakalamak" anlamındaki **ahz** kökünden türeyen **muâheze** "ayplamak, kınamak; kişiyi suçu karşılığında cezalandırmak" mânasına gelir. Râğıb el-İsfahânî, Nahl sûresindeki (16/61) muâheze kavramını

"elde edilen nimete şükredilmemesi halinde ceza mahiyetinde verilen karşılık" diye açıklamakta, İbnü'l-Esir ise "işlenen günah yüzünden cezalandırılma, hapse atılma" anlamına geldiğini kaydetmektedir (*en-Nihâye*, s. 30). Fahreddin er-Râzî, aslında iki kişi tarafından ortaklaşa işlenen bir fiili ifade eden "mufâale" kalıbındaki muâhezenin tek taraflı bir işlem olduğunu belirtmektedir. Ortaklığın söz konusu olması durumunda bu kavram, "Allah'ın günahkâr kişiyi cezalandırmasına karşılık günahkârın da O'ndan af dilemesi" anlamına gelir (*Mefâtihu'l-ğayb*, VII, 154). Kur'an'da ahz kelimesi türevleriyle birçok âyette yer almakla birlikte muâheze sadece dokuz yerde geçmektedir (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "ehz" md.). Aynı şekilde ahz ve türevleri hadislerde de görülmekte (Wensinck, *el-Mu'cem*, "ehz" md.), mufâale kalıbıyla kullanıldığı yerlerde "kulun sorumlu tutulup cezalandırılması" anlamına gelmektedir.

Kur'an'da kişinin kasıtlı olmayan yeminlerden (lağv) dolayı değil kalbin yönelip kararlı olduğu yeminlerden ötürü muâheze edileceği (el-Bakara 2/225; el-Mâide 5/89), Allah'ın hiç kimseyi gücünün yetmediği şeyle yükümlü tutmayacağı, unutmama ve yanılma sebebiyle cezalandırmayacağı (el-Bakara 2/286), O'nun cezasının pek elem verici olduğu (Hûd 11/102), Cenâb-ı Hakk'ın insanları işledikleri günahlar yüzünden cezalandırması durumunda yeryüzünde hiçbir canlı bırakmayacağı, ancak onlara belirlenmiş bir zamana kadar mühlet verdiği, süreleri dolduğunda ise onu ne bir an erteleyebilecekleri ne de öne alabilecekleri (en-Nahl 16/61; Fâtır 35/45), rabbini hep bağışlayıcı ve merhamet sahibi olduğu, yaptıkları yüzünden kulları hemen cezalandırması halinde ise azaplarını çarçabuk vereceği bildirilmektedir (el-Kehf 18/58). Kehf sûresinde de Hz. Mûsâ'nın Hızır'la yaptığı yolculuk esnasında ona soru sormayacağına söz verdiği, fakat unutup sorması üzerine kendisine verdiği söz hatırlatılınca, "Unuttuğum şeyden dolayı beni muâheze etme ve işimi çıkmaza sokma" dediği haber verilmektedir (el-Kehf 18/73).

Çeşitli hadis rivayetlerinde muâheze değişik vesilelerle söz konusu edilmektedir (meselâ bk. Buhârî, "Talâk", 11; İbn Mâce, "Talâk", 15). Ahmed b. Hanbel'in eserinde yer alan bir rivayette bazı sahâbîler, Hz. Peygamber'e Câhilîye döneminde yaptıklarından dolayı cezalandırılıp cezalandırılmayacaklarını sorunca şöyle cevap